

نقد کارهای دانش آموزان

آیا راه بهتری وجود دارد؟

سرآغاز

روز قبل از شروع تعطیلات بین دو ترم، وقتی آخرین جلسه ی درس به اتمام رسید، معلم کنار در کلاس ایستاد و دانش آموزان یک به یک از کلاس خارج شدند. سپس دوباره داخل کلاس شد، پشت میز نشست، قلمش را در دست گرفت، نفس عمیقی کشید و گفت: این قلمی است که در طول این ترم بارها آن را از کتفوی در آورده ام و با آن درباهی تکالیف کلاسی نظر داده ام، با بحث ها موافقت کرده ام و کارها و مقاله های دانش آموزان را علامت زده ام. با این قلم، در طول ده هفته، نسبت به کار دانش آموزان، خلاقیت و تلاش های ذهنی آنها نظر داده ام. حالا تنها من هستم که دارم به این پروژه ها نگاه می کنم و فقط من جزئیات سنجش های به عمل آمده را تهیه می کنم. بعدها هم دانش آموزان از نتیجه ی کارشان آگاه می شوند. با این حال، آیا راه بهتری برای ارائه ی بازخورد معنادار به کارهای دانش آموزان وجود دارد؟

من روش بهتری برای نقد کارهای دانش آموزان پیدا کرده ام و در مدارس راهنمایی تحصیلی، از آن برای غنی کردن فرایند کلی کلاس های درس، در بسیاری از زمینه های آموزشی، استفاده می کنم. مانند کار روی پروژه های اصلی هریک از دانش آموزانم - هم در فرایند شکل گیری پروژه و هم زمانی که پروژه به اتمام رسیده است - که قرار است به کل دانش آموزان کلاس، درس ارائه کنند. هر دانش آموزی از این طریق، مجموعه نقدهایی را همراه با توصیه هایی برای بهبود کارش، از سایر دانش آموزان دریافت می کند. از طریق نقدهای هم کلاسی ها، دانش آموزان به تفاوت ها و پُر مایه بودن کارهای یکدیگر پی می برند و به غنی کردن کارهایشان اقدام می کنند.

بازخورد واقعی برای سنجش های واقعی

استفاده از نقدهای هم کلاسی ها برای ارزشیابی و بهبود کار دانش آموز، نتیجه ی طبیعی گرایش به سنجش های واقعی در آموزش و پرورش محسوب می شود [هیندرسون^۱ و کارکیدول^۲، ۱۹۹۸].

معمولاً هم سنجش های تکوینی و هم تراکمی، در غالب آزمون های چندگزینه ای در کلاس های درس اجرا می شوند و برپایه ی آن، عملکرد تحصیلی

کلید واژه ها

سنجش واقعی، بازخورد، تفکر نقاد، آموزش
تفکر نقاد و یادگیری فعال

دانش آموز ارزشیابی می‌شود. اما امروزه ما داریم به سوی تمرکز روی قضاوت هم‌کلاسی‌ها به منظور ارزشیابی فعالیت‌ها و کارهای دانش‌آموزان حرکت می‌کنیم. در واقع، از این طریق می‌توانیم مفاهیم و مهارت‌های جدیدی را به دانش‌آموزان آموزش دهیم.

یکی از دلایل منطقی استفاده از سنجش واقعی این است که این نوع سنجش، دنیای واقعی دانش‌آموزان را منعکس می‌کند. آموزش‌گران بر این باورند که سنجش‌های مبتنی بر آزمون‌ها، شرایطی را فراهم نمی‌کند که دانش‌آموزان بتوانند از آموخته‌هایشان در زندگی واقعی استفاده کنند. به همین دلیل، ما تمایل داریم از شکل‌های سنجش واقعی همراه با بازخوردهایی که دانش‌آموزان را با انواع شرایط طبیعی روبه‌رو می‌کند، استفاده کنیم.

نقدهای دانش‌آموزان، بر پایه‌ی تجربه‌هایی که در گروه‌های کاری به دست می‌آورند، شکل می‌گیرد و غنی‌تر می‌شود. به این منظور، آن‌ها نیاز دارند که در ارتباط با فعالیت‌هایشان، از نقدهای صادقانه برخوردار باشند. برای موفقیت در این زمینه، آن‌ها به دریافت اطلاعات مناسب و از روی محبت در ارتباط با کارهایشان نیاز دارند. در عین حال، این نوع نقدها، دانش‌آموزان را برای زندگی آماده می‌کند.

نقدهای دانش‌آموزان چه فایده‌هایی دارد؟

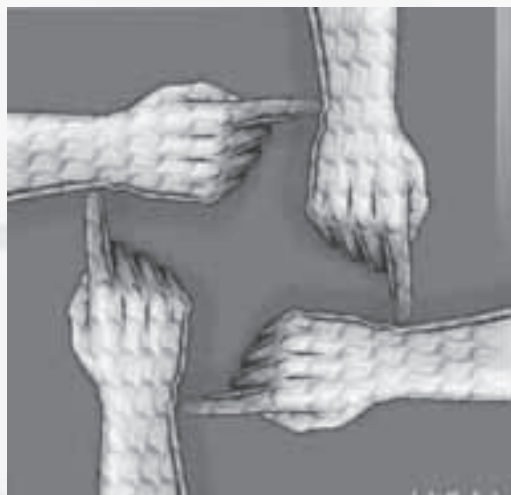
● دانش‌آموزان به ارائه‌ی بازخوردهای بیشتر، تشویق می‌شوند

رویکرد سنجش واقعی به دانش‌آموزان اجازه می‌دهد تا مهارت‌های بیشتری کسب و محصول یادگیری پیچیده‌تری را ارائه کنند. این همان چیزی است که بیش از شنیدن، بازخورد معلم ارزش دارد. هم‌چنین، یادگیرندگان کارهای یکدیگر را نقد می‌کنند. آن‌ها باید به ویژگی‌های خوب کارها توجه و سؤال‌هایی را مطرح کنند که معلم به تنهایی قادر به طرح آن‌ها نیست و حتی فکرش را نمی‌کند. دانش‌آموز باید از بازخوردهایی که معلم به او می‌دهد چشم‌پوشد، اما به نکاتی که هم‌کلاسی‌هایش در ارتباط با کارش به او می‌گویند، به دقت توجه کند. البته باید به این نکته توجه داشت که با افزایش سن دانش‌آموزان، نوع بازخوردها تغییر می‌کند و تعداد آن‌ها افزایش می‌یابد.

● شکل‌گیری بحث‌های پرشور و هیجان‌انگیز

نقدهای دانش‌آموزان، محیطی فعال و چالش‌انگیز را در کلاس درس ایجاد می‌کند. در بسیاری از کلاس‌های درس که از سنجش‌های مرسوم استفاده می‌شود، معلم از دانش‌آموزان می‌خواهد که جلوی کلاس قرار بگیرند و گزارش فعالیت‌شان را به کلاس درس ارائه کنند؛ بنابراین، نتایج آن نیز معمولی خواهد بود. اما در کلاس‌های درسی که از سنجش واقعی استفاده می‌شود، دانش‌آموز جلوی کلاس قرار می‌گیرد و گزارش فعالیت‌هایش را به همراه اسلاید و نظایر آن ارائه می‌کند. سپس سایر دانش‌آموزان نقدهای خودشان را فعالانه عرضه می‌کنند. البته آنان نباید فقط نقدهای خودشان را به آن‌چه که دانش‌آموز ارائه می‌کند،

هر دانش‌آموز به نقدهای سایر دانش‌آموزان نیاز دارد.
دانش‌آموز هنگامی که برای ساخت و ارائه‌ی بازخورد می‌کوشد،
بیشتر دچار چالش می‌شود

محدود کنند، بلکه باید توصیه‌هایی را نیز عرضه کنند که به بهبود و غنی‌شدن کار دانش‌آموز منجر می‌شود. حاصل این محیط آموزشی، پرورش افرادی است که در زندگی روزمره، به راحتی به نقدهایی که از آنان می‌شود، توجه نشان می‌دهند و از آنها به منظور بهبود رفتارشان بهره می‌گیرند. علاوه بر این: ۱. تلاش بر کسب نمره، جای خود را به تلاش برای ارائه‌ی کار و فعالیت بهتر می‌دهد؛ ۲. دانش‌آموزان به ضعف‌ها

یکی از دلایل منطقی استفاده از سنجش واقعی این نوع است که این نوع سنجش، دنیای واقعی دانش آموزان را منعکس می کند

و قوت های کارشان پی می برند.

● شکل گیری شنیدن فعال

در کلاس درسی که سنجش واقعی مورد استفاده قرار می گیرد، شنیدن به صورت فعال انجام می شود. برای اغلب معلمان و دانش آموزان، به خاطر سپردن آنچه که می شنوند، فشار آور است؛ اما نقدها و بحث هایی که در کلاس درس بر پایه فعالیت ها و کارهای دانش آموزان صورت می گیرد، این امر یعنی به خاطر سپردن آنچه که از یکدیگر می شنوند، تسهیل می شود (اید، ۱۹۸۴).

نحوه نقد کردن کارهای دانش آموزان

ارائه نقد نسبت به کارهای دانش آموزان، نیازمند ایجاد محیطی پذیرا در کلاس درس است و در این زمینه باید آموزش های لازم به دانش آموزان داده شود. به این منظور، راهبردهای زیر می توانند مؤثر واقع شوند:

● کمک به دانش آموزان تا بتوانند نقدهای خود را با

دل سوزی و صداقت تمام ارائه دهند.

توانایی نقد کردن کارها برای دانش آموزان افتخارآمیز است. زیرا در ابتدا همه دانش آموزان نمی توانند در این زمینه به طور شایسته عمل کنند؛ از سوی دیگر، برخی از دانش آموزان مطالبی را می شنوند که خودشان نمی توانسته اند به آن صورت بیان کنند. البته ما نباید این گونه بیندیشیم که نقدهای صادقانه همکلاسی ها، به عزت نفس دانش آموزان صدمه می رساند. واقعیت این است که تمام دانش آموزان

قوت ها و ضعف هایی دارند و نقد کارهای همدیگر برای آن ها فرصتی فراهم می کند تا به واسطه مرور کارها، از اشتباهات و قوت های کارها درس بگیرند.

دانش آموزان باید یاد بگیرند چگونه نظراتشان را بیان کنند که به دانش آموز برنخورد. بین این که به دانش آموز بگوییم: «کار شما بد است» با این که بگوییم «آیا بهتر نیست به این قسمت از متن، مطالب بیشتری اضافه کنید و یا این که رنگ اسلاید خود را عوض کنید؟»، تفاوت بسیار است.

دانش آموزان باید نحوه ارائه بازخوردهای روشن و واضح را یاد بگیرند. در ابتدا، دانش آموزان گرایش دارند نقدهای خود را از طریق گفتن «کار شما خسته کننده بود» یا «کار شما در هم ریخته بود» ارائه کنند. ما باید به آن ها آموزش دهیم نقدهایشان را همراه با مثال و توضیح، بر پایه کار دانش آموزان ارائه دهند. برای مثال، اگر دانش آموزی در نقدش می گوید «کار شما مرا گیج کرد»، باید از او بخواهیم بگوید کدام قسمت از کار این احساس را در او ایجاد کرده است و چگونه می توان آن را رفع کرد.

در ضمن ارائه چند نقدی که ابتدا توسط دانش آموزان ارائه می شود، آن ها را در قالب جمله های کوتاه و قابل فهم روی تابلو بنویسید تا دانش آموزان تشویق شوند نقدهای خودشان را بر آن سیاق ارائه دهند. در ابتدا، از دانش آموزان داوطلب برای ارائه نقد دعوت به عمل می آورید. برخی از جمله ها برای نقد می تواند به این شرح باشد:

- موردی که می خواهم به آن اشاره کنم، این است که ...

- روشی که می تواند کار شما را قوی تر کند، این است که ...

- آیا تاکنون در این زمینه فکر کرده اید که ...

اگر وقت دارید، بهتر است جمله هایی نظیر جمله های بالا را در اختیار دانش آموزان قرار دهید تا در فرصت مناسب آن ها را کامل کنند. از این طریق مطمئن می شوید که هر دانش آموزی در فرایند نقد شرکت خواهد کرد. به این نکته نیز توجه داشته باشید که در هر جلسه، فقط چند مورد از کارهای دانش آموزان را نقد کنید.

● برای شکل دادن به محیط مناسب نقادی در کلاس

درس، صبور باشید

ایجاد محیط مناسب در کلاس درس برای نقد کارهای دانش آموزان، نیازمند صرف وقت و بردباری است. به این

منظور، ابتدا از دانش‌آموزانی که تحمل نقد کارهایشان توسط هم‌کلاسی‌هایشان را دارند شروع کنید؛ و از افراد علاقه‌مند به نقد بخواهید که نقدهای خود را ارائه دهند.

● در کلاس درس محیطی اطمینان‌بخش به وجود آورید
برای گذر از احساس ترس به اطمینان خاطر، دانش‌آموزان به محیطی اعتماد و اطمینان‌بخش نیاز دارند [نادیگر، ۲۰۰۹]. به طور هدفمند بکوشید تا همه‌ی دانش‌آموزان احساس کنند که به عنوان عضوی از کلاس درس، دارای ارزش و احترام هستند. به این منظور، من تاریخ تولد دانش‌آموزان را در تابلوی اعلانات کلاس می‌نویسم و به موقع برایشان جشن می‌گیرم. در شکل‌دهی به کلاس درس از نظرات آن‌ها استفاده می‌کنم. از آن‌ها می‌خواهم علاقه‌های خود را بیان کنند و ...

* برای پذیرش نقدها، الگویی ارائه دهید
هنگامی که دانش‌آموزان برای ارائه‌ی نقدهایشان به من مراجعه می‌کنند، ابتدا با بازخوردهایی که به آن‌ها می‌دهم، کمک می‌کنم تا به نقدهایشان شکل مطلوبی بدهند و هرچه به جلو می‌رویم، بخشی از مسئولیت را به آن‌ها واگذار می‌کنم. به این طریق، رفته‌رفته با هم‌فکری دانش‌آموزان، قالب مناسبی برای ارائه‌ی نقدها فراهم می‌شود. هم‌چنین در انتهای هر جلسه، از دانش‌آموزان می‌خواهم درباره‌ی فعالیت‌های کلاس درس نظر بدهند. به این منظور، پرسش‌های زیر را مطرح می‌کنم:

- دوست دارید در جلسه‌ی آینده در ارتباط با موضوع آموزش به چه فعالیت‌هایی بپردازیم؟ چرا؟
- کدام یک از فعالیت‌هایی که تاکنون انجام داده‌ایم، مناسب بود؟ چرا؟

- چه فعالیت‌هایی را دوست دارید به این واحد درسی اضافه شود؟ چرا؟

از اطلاعاتی که به این طریق به دست می‌آید، می‌توان برای تصمیم‌گیری‌های آموزشی (مانند حذف و اضافه کردن فعالیت‌ها) استفاده کرد. به این وسیله، به دانش‌آموزان نشان خواهم داد که از نظراتشان در شکل‌دهی به فعالیت‌های آموزشی استفاده کرده‌ام.

● آموزش دانش‌آموزان برای هدایت و جلو بردن نقدها
دانش‌آموزی که کارش مورد نقد قرار می‌گیرد، باید جلوی

برای گذر از احساس ترس به اطمینان خاطر، دانش‌آموزان به محیطی اعتماد و اطمینان‌بخش نیاز دارند. به طور هدفمند بکوشید تا همه‌ی دانش‌آموزان احساس کنند که به عنوان عضوی از کلاس درس، دارای ارزش و احترام هستند

کلاس روبه‌روی سایر دانش‌آموزان بایستد و فعالیت‌هایش را به بحث بگذارد. این ترتیب قرار گرفتن، باعث می‌شود که نقدهای ارائه شده جنبه‌ی شخصی پیدا نکنند و تمامی دانش‌آموزان از بحث‌ها و نقدهای عرضه شده بهره ببرند. معلم معمولاً باید در کنار کلاس به گونه‌ای قرار بگیرد که به عنوان عضوی از کلاس درس محسوب شود. زیرا هدف این است که دانش‌آموزان بتوانند به راحتی قوت‌ها و ضعف‌های کار را گوشزد کنند و برای بهبود و غنی‌تر شدن کار هم‌کلاسی‌شان، توصیه‌های لازم را ارائه کنند. حال اگر معلم این‌گونه عمل نکند، دانش‌آموزان برای ارائه‌ی نقدهایشان ابتدا به او مراجعه می‌کنند تا از صحت آن‌ها اطمینان پیدا کنند.

از سوی دیگر، ضرورت دارد که معلم خلاصه‌ای از نقدهای به عمل آمده را برای کلاس ارائه کند و یا این کار را به عهده‌ی دانش‌آموزان بگذارد تا آن‌ها خلاصه‌ای از بحث‌های انجام شده تهیه کنند.

آزمایش الگوهای گوناگون نقادی

نمی‌توان گفت که بهترین الگو برای نقد کارهای دانش‌آموزان وجود دارد؛ بلکه این الگو در فرایند پیشرفت نقدها، متناسب با نوع کار، ویژگی‌های دانش‌آموزان، و زمان آموزش شکل می‌گیرد. الگوهای گوناگون را بیازمایید تا به الگوی مناسب دست یابید.

اگرچه نقدهای هم‌کلاسی‌ها، توانایی تفکر نقاد دانش‌آموزان را می‌افزاید و آن‌ها را برای شرکت فعال در محیط‌های اجتماعی آماده می‌کند، اما فواید آشکار کمی در ارتباط با انگیزه‌ی دانش‌آموزان درباره‌ی نقد به ثبت رسیده است. با این حال، دانش‌آموزان دوست دارند نظراتشان را بیان کنند و در ضمن این کار، به مشاهده و مطالعه‌ی فعالیت‌های دانش‌آموزان، علاقه‌مند می‌شوند.

پی‌نوشت

1. Henderson
2. Karr Kidwell
3. Ede
4. Noddings

منبع

* Reynolds, Amy.
(2009). Why Every Student Needs Critical Friends. Educational Leadership. 67.
Retrieved November, 10, 2009. From:
<http://www.ascd.org/publications/educational-leadership/nov.9/vol67/num03/why-every-student-needs-critical-friends.aspx>

برای مطالعه‌ی بیشتر در این زمینه، می‌توانید به مقاله‌های زیر مراجعه کنید:

- * شریفان، احمد (بهمن ۱۳۸۱). شیوه‌های مشارکت‌یادگیرندگان در فرایند یادگیری - یادهمی. مجله‌ی رشد تکنولوژی آموزشی. دوره‌ی ۱۸.
- * شریفان، احمد (فروردین ۱۳۸۶). نمره یا بازخورد: کدام یک در پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان مؤثرتر است؟ مجله‌ی رشد تکنولوژی آموزشی. دوره‌ی ۲۲.